

ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Н.В.Тарасевич

Ключові слова: доходи, витрати, прибуток, ефективність, доходність.

Анотація: Розглядаються особливості формування доходів, витрат та прибутку банківських установ України на сучасному етапі, оцінюються показники рентабельності банківської діяльності. Надані рекомендації щодо підвищення ефективності проведення активних і пасивних операцій.

Вступ. Проблеми економіки вимагають від українських банків підвищення ефективності управління банківською діяльністю. Важлива роль у реалізації цієї задачі відводиться управлінню прибутковістю. Виходячи з комплексного аналізу прибутків, виробляються стратегія і тактика розвитку банківської системи, обґрунтовуються плани та управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності проведення активних і пасивних операцій, оцінюються результати діяльності банків.

Аналіз останніх досліджень. Питання оцінки фінансових результатів банківської діяльності розглянуті в роботах таких дослідників, як Ф.Ф.Бутинець, А.М.Герасимович, Л.Г.Батракова, М.Р. Ковбасюк, В.Н. Кочетков, Ю.С. Масленченко та інші. Разом з цим, окремі аспекти цієї досить глибокої і багатогранної проблеми залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження. До них належать: вивчення особливостей, місця і ролі багатofакторного аналізу банківських доходів, витрат та прибутку у системі аналізу банківської діяльності, відновлення прибуткової діяльності банків в умовах кризових явищ в економіці.

Метою написання статті є дослідження резервів росту прибутковості банків, визначення основних проблем, що склалися, та шляхів їх вирішення, розробка рекомендації щодо оптимізації фінансових результатів банківської діяльності.

Результати досліджень. Успішний розвиток і надійність банківської системи України в сформованих економічних умовах багато в чому залежить від постановки в банках аналітичної роботи, що дозволяє давати реальну і всебічну оцінку досягнутим фінансовим результатам діяльності банків, виявляти їх сильні та слабкі сторони, визначати конкретні шляхи вирішення виникаючих проблем [1, с.280].

Розглянемо динаміку доходів банків України за допомогою аналітичної таблиці[3, с.21].

Таблиця 1. *Аналіз структури і динаміки доходів банківської системи України*

Статті доходів	На 01.01.2008 р.		На 01.01.2009 р.		На 01.07.2009 р.		Темп приросту за півроку, %
	Сума, млн.грн	% до підсумку	Сума, млн.грн.	% до підсумку	Сума, млн.грн	% до підсумку	
1.Процентний дохід	50842,2	74,7	88370,3	72,12	61849,6	85,71	-30,0
2.Комісійний дохід	12449,6	18,29	19872,2	16,22	7553,1	10,47	-62,0
3.Торговий дохід	2896,5	4,26	11523,2	9,4	1621,1	2,25	--85,9
4.Доход у вигляді дивидентів	332,3	0,49	9,9	0,01	0	0,00	-
5. Доход від участі в капіталі	12,5	0,02	4,7	0,00	0	0,00	-
6. Інший дохід	1532,5	2,25	2750,1	2,24	1139,7	1,58	-58,6
Разом доходів	68065,4	100,0	122530,4	100	72163,4	100,0	-41,1

Дані таблиці 1. свідчать про те, що загальні доходи банків значно скоротилися за останніх півроку більш ніж в на 41,1% тобто на 50,4 млн.грн. і на 1,07,2009 року склали 72163,4 млн.грн. Таке зменшення обумовлено, насамперед, зниженням процентних доходів на 26520,7 млн. грн., або на 30 %. Також за рахунок зниження комісійних доходів на 12319,1 млн.грн або на 62,0 %, зниження торгових доходів на 9902,2 млн.грн. або на 85,9%, інших доходів – на 1610,4 млн.грн. або на 58,6%. При цьому доходи у вигляді дивидентів та від участі і капіталі на 1.07.2009 року зовсім не фіксуються.

Структура доходів суттєво не змінилася за 2008 рік, за останніх півроку структура доходів змінилися. Основну частку доходу банків складають процентні доходи – 85,71% та в порівнянні з початком року питома вага в структурі доходів банків збільшилась на 13,59п/п.

Доля комісійних доходів в структурі доходів зменшилась на 5,75п/п та в звітному році склала 10,47 %.

Питома вага торгівельного доходу в загальній статті доходів склала 2,25 %, що в порівнянні з початком року зменшилась на 7,15 п/п.

Можна зробити висновок, що значне зниження доходів банків пояснюється значним скороченням обсягів кредитування та зростанням неплатежів по кредитній заборгованості клієнтів.

Збільшення надійності банку залежить від того, у який спосіб диверсифікована структура напрямів його доходів. Банкам рекомендується розширювати спектр платних послуг клієнтам – брокерські, довірчі, надання консультативної допомоги тощо. Створюючи дохід від надання послуг,

комерційні банки значно збільшують свій прибуток. Але стійка тенденція до значних темпів зростання таких доходів може свідчити про погіршення управління активними операціями банку або кон'юнктури кредитного ринку. [2, с.43].

Принцип функціонування банку – економічна самостійність і самофінансування – потребують, щоб його доходи перевищували витрати. Аналіз витрат за статтями представлений у таблиці 2. [4, с.32].

Таблиця 2. *Аналіз структури і динаміки витрат банківської системи України*

Статті витрат	На 01.01.2008 р.		На 01.01.2009 р.		На 01.07.2009 р.		Темп приросту за півроку, %
	Сума, млн.грн	% до підсумку	Сума, млн.грн	% до підсумку	Сума, млн.грн	% до підсумку	
1.Процентні витрати	28613,4	57,4	50818,1	52,2	34332,7	40,1	-32,4
2.Комісійні витрати	1393,4	2,8	2186,8	2,2	1339,9	1,6	-38,7
3.Інші операційні доходи	3642,7	7,3	6689,8	6,9	5598,8	6,5	-16,3
4.Загально-адміністративні витрати	6924,2	13,9	10314,5	10,6	12009,6	14,0	+16,4
5.Витрати на формування резервів	7256,7	14,5	24123,9	24,8	31995,9	37,4	+32,6
Податок на прибуток	2044,6	4,1	3245,7	3,3	264,0	0,3	--91,9
Разом витрат	49875,0	100,0	97378,8	100,0	85540,8	100,0	-12,2

Данні таблиці показують, що протягом 2008 року банківські витрати рівномірно зростали. Найбільше зростання спостерігалось по статті процентних виплат, які збільшилися на 22204,7 млн.грн. Також на зростання загальних резервів значно вплинули відрахування в резерви, які збільшилися на 16867,3 млн.грн. З початку року тенденції значно змінилися.

Результати аналізу свідчать, що у поточному році порівняно з початком року загальна сума витрат банку зменшилася на 11838,0 млн.грн, або на 12,2 %, це відбулося насамперед за рахунок зменшення процентних витрат – на 16485,4 млн.грн., або на 32,4 %.

Комісійні витрати також зменшилася на 846,9 млн.грн або на 38,7%. Інші операційні доходи також зменшилися на 1091,0 млн.грн. або на 16,3%. Найбільше падіння спостерігалось по витратах податку на прибуток – 91,9%. Витрати банків зросли за рахунок збільшення загально-адміністративних витрат на 1695,1 млн.грн. або на 16,3 %.

В звітному періоді витрати на формування резервів також зросли на 7871,9 млн.грн. або на 32,6%.

Структура витрат також суттєво змінилася. Найбільшу частку займають процентні витрати, які складають 40,1 % всіх витрат. При цьому з початку 2008 року відбулося значне скорочення питомої ваги процентних витрат – на 17,3%. Зменшилася питома вага також комісійних витрат – на 1.2%.

Дуже негативною тенденцією є значне збільшення загально-адміністративних витрат на 1695,1 млн.грн. або на 16,4% з початку року та витрат на формування резервів на 7871,9 млн.грн. або на 32,6%.

Зростання 2 статей витрат – витрат, зв'язаних з забезпеченням функціонування банків (особливо загально-адміністративних витрат) та витрат, зв'язаних з підвищенням ризикованості банківської діяльності (формування обов'язкових страхових резервів) відображає погіршення стану кон'юнктури фінансового ринку, на якому банк залучає ресурси, а також свідчить про погіршення менеджменту[5, с.5].

Відомо, що банки, як комерційні підприємства, працюють заради одержання прибутку. Аналіз прибутковості дозволяє судити як про становище самих банків, так і про загальну економічну ситуацію в країні. [6, с.5] Прибутковість банків має значення не тільки для самих банків, а й для всієї країни в цілому, і, навпаки, банкрутство банків спричиняє збитки його клієнтів (депонентів): підприємств та населення.

Розглянемо динаміку прибутку банків України за допомогою аналітичної таблиці 3[6, с.17].

Таблиця 3. Загальна оцінка динаміки прибутку банківської системи України

Показники	На 01.01.2008	На 01.01.2009		На 01.07.2009	
	Сума, млн.грн.	Сума, млн.грн.	Темп приросту, %	Сума, млн.грн.	Темп приросту, %
Чистий процентний дохід	22228,8	37552,2	+68,9	27516,9	-26,7
Чистий комісійний дохід	11056,2	17685,4	+59,9	6213,3	-64,9
Операційний прибуток	38058,7	69525,5	+82,7	36445,5	- 47,6
Прибуток до оподаткування	8587,3	10546,9	+22,8	-14051,2	-
Чистий прибуток	6620,7	7304,2	+10,3	-14321,2	-

Динаміка прибутку протягом 2008 року заслуговувала на дуже позитивну оцінку. Загальне збільшення прибутку до оподаткування в 2008 році відбулося на 22,8% порівняно з попереднім роком, супроводжувалось зростання його складових за основними напрямками діяльності комерційного банку. Операційний прибуток банківської системи збільшився на 82,7%.

Аналіз структури прибутку свідчить про те, що основним джерелом прибутку для банку є чистий процентний дохід, тобто вкладення в активи є ефективними, а приріст прибутку досягнуто саме за рахунок ефективного управління активами і пасивами. Чистий процентний дохід банку за 2008 рік збільшився на 68,9%. Також значне зростання спостерігалось по чистому комісійному доходу – на 59,9%.

Чистий прибуток банку збільшився на 10,3% та на 1.01.2009 року склав 7304,2 млн.грн.

В поточному 2009 році тенденції, навпаки, змінюються в протилежну сторону.

Чистий процентний дохід банку за півроку зменшився на 26,7%. Також значне зниження спостерігалось по чистому комісійному доходу – на 64,9%. Операційний прибуток банківської системи скоротився на 47,6%.

В цілому, банківська система за останніх півроку мала збиток у розмірі 14321,2 млн.грн.

Оцінка ефективності діяльності є одним із найважливіших завдань економічного аналізу. Розрахунок показників ефективності банківської діяльності представлено у таблиці 4[6, с.320].

Таблиця 4. Основні показники ефективності банківської діяльності

Показники	Оптимальне значення, %	На 01.01.2008, %	На 01.01.2009, %	На 01.07.2009, %
1	2	3	4	5
Прибутковість активів:				
ROA	0,75-1,5	1,5	1,03	-3,28
Прибутковість капіталу:				
ROE	10-20	12,67	8,51	-24,49
Рентабельність доходу	7 -8	9,73	5,96	-19,5
Чистий спред	1,25	5,31	5,18	5,45
Чиста процентна маржа	4,5	5,03	5,3	6,31
Чиста непроцентна маржа	-	-1,07	-0,31	-1,19

Прибутковість активів банківської системи за 2008 рік зменшилась (з 1,5 до 1,03%). Не зважаючи на тенденцію зниження прибутковості активів чистий прибуток банків збільшився. Даний показник перевищує рекомендоване значення (1%), що характеризує ефективне розміщення банківських ресурсів. Однак, негативна тенденція до зниження показника викликана більш високими темпами зростання активів у порівнянні з темпами зростання чистого прибутку.

За останні поточні півроку банківська система мала значні збитки, тому рентабельність активів склала -3,28%.

Прибутковість капіталу банків за 2008 рік зменшилась з 12,67 до 8,51%.

Даний показник на початок року менше ніж оптимальне значення, це пов'язано з тим, що вітчизняні банки впродовж 2008 року продовжували збільшувати свій власний капітал для досягнення стратегічних цілей.

З початку року ефективність використання банками свого капіталу значно знизилась та на 1.07.2009 року склала -24,49%. Це свідчить про те, що збитки від своїх операцій поглинають $\frac{1}{4}$ власного капіталу всієї банківської системи.

Рентабельність доходу за 2008 рік зменшилася з 9,73 до 5,96 %, що також свідчить про неефективне управління витратами банку. Якщо на 1.01.2008 року на 1 грн. доходу приходилося 9,73 грн. прибутку, то на 1.01.2009 року на 1 грн. доходу приходилося 5,96 грн. прибутку. На останню звітну дату рентабельність доходу склала -24,49, тобто на 1 грн. доходу приходилося 24,49 грн. збитків.

Чистий спред за 2008 рік зменшився з 5,31 до 5,18 % , тобто на 0,13 п.п. Значення даного показника значно перевищувало оптимальне значення (1,25 %). Це пояснюється підвищенням ціни банківських ресурсів. Внаслідок при тому ж обсязі процентних витрат за рахунок додаткових коштів „безкоштовних” банківських ресурсів збільшилися процентні доходи. На останню звітну дату значення чистого спреду склала 5,45%.

Чиста процентна маржа за 2008 рік і пів поточного року збільшилась з 5,03 до 6,31. Результат свідчить про те, що банки мають позитивну процентну маржу, це позитивно характеризує політику банків по формуванню власних та залучених коштів та їх подальшому розміщенні. Однак, у даному випадку збільшення показника викликано тим, що активи, які приносять процентний дохід, зменшувалися більш високими темпами зниження ніж процентний прибуток.

Чиста непроцентна маржа за 2009 рік змінилася з -0,31 до -1,19%. Результат свідчить про те, що банки мають негативну процентну маржу, це є наслідком того, що у більшості банків непроцентні витрати перевищують непроцентні доходи.

Проведений аналіз прибутковості банків дозволяє зробити висновок, що банки впродовж останнього року значно погіршили показники прибутковості діяльності. Це підтверджується значним зниженням абсолютних сум загальних доходів та витрат, а також дуже низькими показниками рентабельності, які майже завжди досягали рекомендовані значення [7, с.49].

Висновки. Прибутковість роботи банку є результатом ефективної взаємодії кожного компонента системи організації сучасного банку: побудови оптимальної структури його балансу; цільової спрямованості роботи персоналу; високого рівня обслуговування клієнтів; наявності сучасних банківських технологій [8,с.37]. При розробці стратегії оптимізації фінансових результатів діяльності банківської системи необхідно:

- не допускати випередження темпів зниження доходів над темпами скорочення витрат банку, тому що за аналізований період спостерігалася зворотна тенденція;

- зосередити увагу на економії витрат, особливо в області формування витрат по втримуванню персоналу й експлуатаційних витрат, які значно збільшилися за звітний період;

- забезпечити збільшення числа банківських продуктів і послуг, надаваних одним банківським працівником, ріст продуктивності праці, взаємозамінність, економію на сполученні функцій;
- розвивати всі види діяльності, які є джерелами утворення банківських доходів, розширювати спектр платних послуг клієнтам - брокерське, довірчі, надання консультативної допомоги та інші;
- забезпечити проведення оптимальної політики ціноутворення на банківські продукти й послуги як результат поглибленого вивчення витрат банку й контролю за його діяльністю.

Література

1. Аналіз діяльності комерційного банку / За ред. проф. Ф.Ф.Бутинця та проф. А.М.Герасимовича. – Житомир: ПП "Рута", 2001.- 384с.
2. Аналіз банківської діяльності /За ред. Герасимовича А.М., Алексеєнко М.Д., Парасій-Вергуненко І.М. – К.: КНЕУ, 2003. -599с.
3. Бюлетень НБУ.-2008.-№12.-с.20-22.
4. Бюлетень НБУ.-2009.-№ 2.-с.25-36.
5. Бюлетень НБУ.-2009.-№9.-с.17-18.
6. Ковбасюк М.Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств / Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім „Скарби”, 2001. – 336с.
7. Парасій-Вергуненко І.М. Методичні аспекти стратегічного аналізу фінансових результатів комерційного банку // Вісник НБУ. – 2006.- №11.-С.49-51.
8. Раєвський К., Раєвська Т. Методичні рекомендації щодо економічного аналізу діяльності комерційного банку // Вісник НБУ.-2001.-№ 4.- С. 35-48.

Тарасевич Н.В. Оптимізація фінансових результатів діяльності банківських установ України.

Розглядаються особливості формування доходів, витрат та прибутку банківських установ України на сучасному етапі, оцінюються показники рентабельності банківської діяльності. Надані рекомендації щодо підвищення ефективності проведення активних і пасивних операцій.

Ключові слова: *доходи, витрати, прибуток, ефективність, доходність.*

Tarasevich N.V. Optimization of financial results of Ukraine bank institutions activity.

The features of forming of profits, charges and income of bank institutions of Ukraine are examined on the modern stage, the indexes of profitability of bank activity are estimated. The given recommendations are in relation to the increase of efficiency of realization of active and passive operations.

Key words: *profits, charges, income, efficiency, profitability.*